

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 29^{ΗΣ} ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1952

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΟΥ ΜΑΡ. ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΥ

«Ἡ πίστις ὡς βασικὸς θεραπευτικὸς παράγων»

Τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας: «ἡ πίστις ὡς βασικὸς θεραπευτικὸς παράγων» ἀποτελεῖ βαθυτέραν ἐπιβεβαίωσιν τῆς σημασίας τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος διὰ τὴν αἰτιολογίαν, πορείαν καὶ θεραπείαν τῆς νόσου. Ἡ μελέτη ἀποσκοπεῖ, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν θεραπείαν, ν' ἀποδείξῃ πόσον ἡ θεραπεία εἶναι δυνατόν νὰ προαχθῇ νὰ ἐπιτευχθῇ, διεγειρομένου τοῦ συναισθήματος τῆς πίστεως. Ἦδη ἡ ἀπλῇ πεποίθησις εἰς τὴν ὠφελιμότητα τοῦ φαρμάκου, ἐξασκεῖ εὐμενῇ θεραπευτικὴν ἐπίδρασιν. Εἰς ὑπέρτερον βαθμὸν προκύπτει αὕτη διεγειρομένου τοῦ συναισθήματος ἐνθέρμου πίστεως εἰς θαυματουργὸν ἀνωτάτην δύναμιν.

Ἐὰν ἀναζητήσωμεν καὶ θελήσωμεν νὰ ἐξερευνήσωμεν τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησεν ὁ ἄνθρωπος ἀνέκαθεν εἰς ἀπάσας τὰς ἐποχὰς καὶ εἰς ὅποιανδήποτε βαθμίδα πολιτισμοῦ καὶ ἂν εὐρίσκετο, καὶ μέχρι σήμερον εἰς τοὺς μᾶλλον προηγμένους λαοὺς χρησιμοποιεῖ πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι παρὰ τὰ ὕλικά, τὰ φυσικὰ ἢ χημικὰ μέσα, ἀποτείνεται ὁ ἄνθρωπος ἐκάστοτε καὶ εἰς ἓνα δεύτερον παράγοντα, ὅστις προκύπτει ἐκ τοῦ συναισθήματος καὶ ἐνεργεῖ διὰ τοῦ συναισθήματος, εἰς τὴν πίστιν, ἀπὸ τῆς ἀπλουστεράς αὐτῆς ἐκφάνσεως, τῆς ὑποκειμενικῆς, ὡς αὕτη προκύπτει ἐξ ὑποβολῆς, μέχρι τῆς μεταφυσικῆς, τῆς καθαρῶς ἀντικειμενικῆς. Ἐξ ὑποβολῆς προκύπτει ὅτι τὸ χρησιμοποιούμενον μέσον εἶναι ἱκανόν, εἶναι τὸ προσφορώτερον μέσον πρὸς ἐπίτευξιν τῆς θεραπείας. Διὰ τὴν καλὴν ἀπόδοσιν καὶ τοῦ πλέον ἀποτελεσματικοῦ φαρμάκου ἀπαιτεῖται ἡ πρὸς τοῦτο πίστις τοῦ πάσχοντος, ἐνῶ τοῦναντίον καὶ τὸ πλέον

ἀδιάφορον, ὥς φάρμακον παρεχόμενον ποτὸν ἢ ἔδεσμα ἐνεργεῖ ἀποτελεσματικῶς, ἐὰν τὸ συνοδεύῃ ἢ πρὸς τοῦτο πίστις, διεγείρουσα τὸ ἐπενεργοῦν ψυχικὸν συναισθημα.

Οἱ πρωτόγονοι λαοὶ ἀπέδιδον καὶ ἀποδίδουν τὴν νόσον εἰς ἕξωθεν ἐπερχομένην κακοποιὸν δύναμιν. Πιστεύουσιν εἰς τὴν ἐπίδρασιν δαιμόνων καὶ καταφεύγουσι πρὸς θεραπείαν εἰς τὴν ὁποιαδήποτε ὑπ' αὐτῶν λατρευομένην θεότητα καὶ τοὺς θεράποντας ταύτης. Ἡ εὐνοϊκὴ ἐπίδρασις ἐπέρχεται διὰ τῆς διεγέρσεως τοῦ συναισθήματος τῆς πίστεως, ἐξ οὗ ἡ πεποίθησις ὅτι θὰ τύχῃσι τῆς αἰτουμένης ἀρωγῆς. Εἰς ἅπαντας τοὺς ἀρχαίους λαοὺς ἡ ἱατρικὴ συνεδέετο μετὰ τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ. Οἱ ἱερεῖς ἦσαν οἱ ἱατροὶ θεραπευταί. Εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ναοῦ κατέφευγον οἱ πάσχοντες κατεχόμενοι ὑπὸ συναισθήματος ἀφοσιώσεως εἰς τὸ Θεῖον, δέους καὶ ἐλπίδος.

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν ἐποχὴν τὰ περιώνυμα Ἀσκληπιεῖα, ὡς θεραπευτήρια, συμπεριελαμβάνοντο ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ ἱεροῦ τοῦ καθοριζομένου διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐνεφανίζετο, ὡς ἐπιστενέτο, εἰς τὸ Ἄδυτον, ὅπως ἐπιληφθῇ τῆς θεραπείας. Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ περιβάλλοντος, ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἱεροῦ χώρου, ἡ προαπαιτουμένη κάθαρσις, ἡ κατάκλισις ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, ἡ ἐπιτέλεσις τῆς θεραπείας εἰς τὸ Ἄδυτον συνετέλουν τὰ μέγιστα διὰ τῆς ὑποβολῆς πρὸς ἐπίτευξιν τῆς θεραπείας. Μήπως μάλιστα δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ ἀπλῆς ὑποβολῆς μόνον, ἐὰν ἀποδεχθῶμεν ὅτι πολυεύσπλαγχνος Θεότης καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐπελαμβάνετο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀγνὴν, ἔστω καὶ ἀδιαφώτιστον πίστιν τῶν αἰτούτων.

Ἐκτοτε καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς μέχρι σήμερον, κατὰ χιλιάδας προσέρχονται οἱ πάσχοντες εἰς ἱεροὺς τόπους, θεωρουμένους θαυματουργούς, ἵνα τύχῃσι θεραπείας. Ἀπὸ τὴν πίστιν καθοδηγεῖται ὁ πάσχων ἄνθρωπος καὶ εἰς τὸν ὑπερβατικὸν κόσμον ἀποτείνεται, ἐκεῖθεν ἀναμένων τὴν σωτηρίαν.

Ἦδη ἀναφερόμενοι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀληθοῦς καὶ πεφωτισμένης πίστεως, διαπιστοῦμεν ὅτι καὶ εἰς περιπτώσεις ὅπου βαρεῖαι παθήσεις ἔχουσιν ἐπιστημονικῶς βεβαιωθῇ, ἡ ἀκράδαντος Πίστις καὶ Ἑλπίς δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν ἴασιν. Παγκοσμίου φήμης εἶναι τὸ ἱερὸν τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ Lourdes, μικρὰν πόλιν τῆς Γαλλίας παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Πυρηναίων. Κατὰ χιλιάδας προσέρχονται καθ' ὅλον τὸ ἔτος οἱ ἴασιν αἰτοῦντες ἀσθενεῖς. Θαύματα ἐπὶ θαυμάτων ἀφηγοῦνται οἱ πανταχόθεν τοῦ καθολικοῦ κόσμου προστρέχοντες προσκυνηταὶ καὶ ἐπιβεβαιοῦσι ταῦτα οἱ ἐκεῖ διαμένοντες κληρικοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἱατροὶ οἱ τὰ τῆς θεραπείας τῶν προσερχομένων πασχόντων παρακολουθοῦντες. Ξένοι δυσπιστοῦντες ἱατροὶ παρακολουθοῦσι καὶ πιστοποιοῦσι τοιαύτας ἰάσεις. Ὁ περιώ-

νυμος ιατρὸς βιολόγος Alex Carrel ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τεῦχος: «Ἐπιστήμη καὶ θαῦμα» εἰς τὴν ἐπὶ τόπου γενομένην ἔρευναν καὶ ἀποδίδει μετὰ ἐξαιρέτου λογοτεχνικῆς περιγραφῆς τὴν συναισθηματικὴν κατάστασιν, τὴν βαθεῖαν κατάνυξιν μεθ' ἧς προσέρχονται προσκυνηταὶ καὶ πάσχοντες, τὴν ἐπὶ τῶν τελευταίων ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος, τὴν δύναμιν τῶν θαυματουργῶν δυνάμεων τὰς ὁποίας διεγείρει ἡ Πίστις εἰς τὴν θαυματουργὸν Θεοτόκον. Ἐν συμπεράσματι ἐπιβεβαιοῖ τὸ δυνατόν ἰάσεως πλείστων νόσων, ἀκόμη καὶ τοιούτων πρὸς ἴασιν τῶν ὁποίων μακρὰ ἱατρικὴ προσπάθεια ὑπῆρξεν ἄκαρπος.

Παρὰ τὸ θαυματουργὸν ἱερὸν τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ Lourdes ὑπάρχουν εἰς πλείστας ἄλλας χώρας μεταξὺ λαῶν ἀνωτέρου πολιτισμοῦ, ὅμοια τοιαῦτα ἱερά, καὶ εἰς χώρας εὐαγγελικοῦ δόγματος (Möttlin, Mannsdorf κτλ. κατὰ B. Liek).

Μετὰ βαθυτάτης ἀφοσιώσεως καὶ πίστεως, ἀψηφοῦντες κόπους, στερήσεις καὶ κινδύνους ἐνίοτε, προσέρχονται καὶ παρ' ἡμῖν ἀπὸ παντοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου προσκυνηταὶ εἰς τὸ θαυματουργὸν ἱερὸν τῆς Θεοτόκου εἰς Τήνον. Ὅμοίως καὶ εἰς πλείστα ἄλλα ἱερά, ὅπου θαυματουργοὶ δυνάμεις ἀποδίδονται εἰς ἱερά λείψανα ἢ εἰκόνας ἁγίων. Τοὺς πάσχοντας καθοδηγεῖ ἡ Πίστις εἰς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν, ἣτις ἐκπηγάζει ἐκ τοῦ ἱεροῦ τόπου ἢ τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνας.

Θὰ ἦτο ὅμως δυνατὴ τοιαύτη συρροὴ πιστῶν, τοιαύτη προσήλωσης εἰς τὸ ἅγιον, τοιαύτη πίστις εἰς δυνάμεις ὑπερφυσικάς, ἐὰν δὲν παρηκολουθοῦντο ταῦτα ὑπὸ πληρώσεως τοῦ ποθομένου; Ἐὰν δὲν διεπιστοῦντο πράγματι θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα; Ὅχι βέβαια θεραπεία ὅλων τῶν πασχόντων, ἀλλὰ τοῦλάχιστον μέρους τῶν ἐν πίστει προσερχομένων. Εἰς τοὺς ἱεροὺς τούτους τόπους γίνεται πάντοτε λόγος περὶ θαυμάτων, περὶ θαυματουργοῦ θεραπείας πλείστων πασχόντων. Μετὰ ἀκλονήτου πεποιθήσεως διαβεβαιοῦται ἀπὸ χιλιάδας τῶν προσερχομένων. Ἐπὶ πλέον ἅπαντες οἱ προσελθόντες ὑγιεῖς καὶ πάσχοντες προσκομίζουσιν, ἀπερχόμενοι, ἐνδόμυχον αἶσθημα χάριτος, οἱ δὲ μὴ ἰαθέντες ἐλπίδα μελλοντικῆς ἰάσεως. Ἐντονος ζωογόνος ψυχικῆς ἐπίδρασις διαπιστοῦται εἰς ἅπαντας τοὺς προσερχομένους. Εἶναι δυνατόν νὰ προκύπτωσιν ἐκ τούτου πραγματικαὶ ἰάσεις νόσων;

Ἄς ἐπισκοπήσωμεν τὰς ὡς ἱαθείσας ἐμφανιζομένας νόσους ἀπὸ τῶν ἐμφανεστέρων, αἵτινες ὑπόκεινται εἰς τὴν ἀπλὴν ὑποβολήν, μέχρι ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ ἴασις ἀνάγεται εἰς μεταφυσικάς δυνάμεις. Γνωρίζομεν ὁποίαν ἐπίδρασιν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη ἡ ὑποβολὴ ἐπὶ νευροψυχικῶν νόσων μακρὰν παντὸς θρησκευτικῷ περιεχομένου, Μεγαλύτεραν ἐπίδρασιν ἐξασκεῖ ἡ Πίστις εἰς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τοῦ ἱεροῦ, ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸ Θεῖον, ἡ ἐλπίς ἰάσεως, ἅτινα καθοδηγοῦσι καὶ ἐνθαρρύνουσι τὸν πιστὸν ψυχικῶς. Ἡ ἐκ τούτων ὅλων ψυχικὴ ἐπίδρασις ἐπενεργεῖ ἐντονώτατα, προδιαθέτει δὲ εὐμενῶς πρὸς τοῦτο ἡ

ἔνεκα τῆς νόσου σωματικὴ καὶ ψυχικὴ καταβολή, αἱ ἐκ ταύτης προκύπτουσαι οἰκογενειακαὶ καὶ κοινωνικαὶ δυσχέρειαι, ἡ ἐλπίς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τούτων ὅλων. Τὰ μέγιστα δὲ συμβάλλει εἰς τοῦτο ἡ ὁμαδικῶς ἐκδηλουμένη πίστις χιλιάδων προσερχομένων εἰς τὸ θαυματουργὸν ἱερὸν καὶ αἱ διαρκῶς ἐπαναλαμβανόμεναι ἀφηγήσεις νέων θαυμασίων ἰάσεων. Ὁ προσερχόμενος πάσχων εὐρίσκεται οὕτως εἰς ὑπέρμετρον ψυχικὴν ἔντασιν, ὁπότε ἡ ἐπίδρασις τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος ἐπὶ τῆς σωματικῆς καταστάσεως δυνατὸν νὰ εἶναι ἄμεσος καὶ ἰσχυρά. Ὁ ψυχικὸς παράγων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων ἐνισχύων ἢ διαμορφώνων ταύτην. Εὐρυθμοτέρα λειτουργία ἐπιφέρει καταστολὴν τῶν συμπτωμάτων καὶ ἐξάλειψιν τῶν ἐνοχλημάτων οὕτως, ὥστε ὁ πάσχων πιστεύει ὅτι ἀπηλλογῆ τῆς νόσου καὶ ἰάθη καὶ εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας δὲν συμβαίνει τοῦτο.

Πραγματικαὶ τοιαῦται ἰάσεις κατόπιν ἐντόνου ψυχικῆς ἐπιδράσεως εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψωσιν ἐπὶ *λειτουργικῶν* καὶ ἰδίως, ὥς ἄνω ἐλέχθη, ἐπὶ ψυχονευρωτικῆς αἰτιολογίας παθήσεων. Εἰς τὸν μὴ ἱατρὸν προκαλοῦσιν ἰδιαιτέρως ἐντύπωσιν ἀπότομοι ἰάσεις ὑστερικῶν παραλύσεων τῶν ἄκρων, ἀφασίαι, ἀμαυρώσεις κτλ. Γνωρίζομεν περὶ ἰάσεως νόσων, αἵτινες προκύπτουσιν ἀπὸ λειτουργικὰς ἀνωμαλίας τοῦ *στομάχου*, τοῦ *κόλου*, τοῦ *ἥπατος* καὶ αἵτινες συνοδεύονται ἀπὸ ἔντονα ἐνοχλήματα, τὰ ὁποῖα ἀποτόμως καταπαύουσι. Γνωρίζομεν ἐπίσης ἰάσεις νόσων ἐκ διαταραχῆς τῆς λειτουργίας τῆς *καρδίας*, ψυχικῆς προελεύσεως, ἐπίσης τοῦ *ἀναπνευστικοῦ συστήματος*, τοῦ *οὐροποιητικοῦ* καὶ ἰδίως ἐκ τῶν παντοίων λειτουργικῶν ἀνωμαλιῶν τῶν *γεννητικῶν ὀργάνων* τῆς *γυναικὸς* καὶ πλείστων ἄλλων τοιούτων. Εἰς ἄμεσον ψυχικὴν ἐπίδρασιν ὑπόκεινται αἱ κατόπιν ψυχικῆς ὑπερδιεγέρσεως *σπαστικαὶ καταστάσεις* πλείστων ὀργάνων. Τὸ ἄλλοιον περιβάλλον, ἔντατικὴ ἀπασχόλησις μὲ νέα ἀντικείμενα καὶ ἐκ τούτων ἐντυπώσεις, ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὰς καθ' ἡμέραν φροντίδας τῆς βιοπάλης προκαλοῦσι καὶ μόνα ταῦτα χάλασιν τῆς συσπάσεως καὶ ἄμεσον ἴασιν τῶν ἐνοχλημάτων.

Πλὴν ὅμως τῶν πραγματικῶν τοιούτων ἰάσεων, δυνατὸν νὰ προκύψωσι καὶ μόνον *φαινομενικῶς* ἰάσεις νόσων, αἵτινες ἔνεκα ἐσφαλμένης ἱατρικῆς διαγνώσεως, εἴτε ἔνεκα προκαταλήψεως τοῦ πάσχοντος, ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν ἀνιάτοι, ὅτι, ἐπρόκειτο περὶ ὀργανικῆς παθήσεως τῆς καρδίας, τοῦ στομάχου, τοῦ ἥπατος κτλ. ὅτι ἐπρόκειτο περὶ καρκινώδους παθήσεως ἐνὸς τῶν ὀργάνων τούτων, ἐνῶ ἐπρόκειτο ἀπλῶς περὶ λειτουργικῆς ἀνεπαρκείας ἢ φλεγμονώδους ἐπεξεργασίας, τῶν ὁποίων ἡ ἴασις ἀφῆκε τὴν ἐντύπωσιν ἰάσεως νόσου, ὥς ἐπιστεύετο, ἀνιάτου.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ *πράγματι ἀνιάτων ὀργανικῶν νόσων*, π. χ. εἰς περιπτώσεις καρκινώδους παθήσεως ἐσωτερικοῦ τινος ὀργάνου, εἶναι δυνατὸν ἡ ἀπλῆ ὑποβολή, πολλῶ δὲ μᾶλλον ἡ ἐλπίς, ἡ πεποίθησις εἰς τὴν ἴασιν νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς λει-

τουργίας τοῦ πάσχοντος ὀργάνου καὶ νὰ ἐπέλθῃ οὕτω βελτίωσις, ἀκόμη καὶ παροδικῶς, παντελὴς ἀναστολὴ τῶν συμπτωμάτων καὶ νὰ προκύψῃ ἡ ἐντύπωσις πλήρους ἰάσεως.

Ἐνταῦθα ἡ ἐλπίς μεγαλοποιεῖ τὸ γεγονός· ἡ Πίστις ἀνυψώνει τοῦτο εἰς θαῦμα. Οἱ ἀπερχόμενοι προσκυνηταὶ παραλαμβάνουν καὶ μεταδίδουν τὴν πιστευθεῖσαν ἀφήγησιν ἰάσεως καὶ μάλιστα οἱ πάσχοντες ἐκ τούτων, ἐνισχύόμενοι ὑπὸ τῆς ἐλπίδος πραγματοποιήσεως τοῦ θαύματος καὶ δι' αὐτούς. Οὕτω παρὰ τὰς πραγματοποιούμενας πραγματικὰς ἰάσεις λειτουργικῶν καὶ ψυχονευροσικῶν νόσων, γίνονται πιστευταὶ καὶ ἀφηγήσεις θαυματουργῶν ἰάσεων καὶ περὶ ἀνιάτων νόσων.

Ἄλλ' ἤδη τίθεται τὸ ἐρώτημα καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ ἴασις εἶναι πραγματική, εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ βελτίωσις ἢ ἀναστολὴ βαρέων συμπτωμάτων, ὥστε νὰ προκύψῃ ἴασις ἔστω καὶ ἐπὶ λειτουργικῶν παθήσεων κατόπιν ψυχικῆς ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἐπιδράσεως; Εἶναι δυνατόν νὰ ἐκλείψουν οἱ πόνοι ἢ συμπώματα προκύπτοντα ἐκ κινητῆς ἢ ἐκκριτικῆς ἀνωμαλίας τῆς λειτουργίας τοῦ ὀργάνου; Ὁ πόνος προκαλεῖται ἀπὸ ἀλλοιώσιν τινα τῶν ἰστών, ὑπεραιμίαν, ἐξοίδησιν ἢ ἄμεσον βλάβην τῶν τελικῶν αἰσθητηρίων νευρικῶν στοιχείων, εἴτε ἐξ ὑπερμέτρου κινητικότητος ἢ ἀναστολῆς τῆς κινήσεως ἔνεκα παραίσεως τοῦ ὀργάνου. Εἶναι αἱ τοιαῦται ἱστολογικαὶ ἀλλοιώσεις δυναταί; Τὴν τοιαύτην ψυχικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς λειτουργίας παντὸς ὀργάνου καὶ τὴν σημασίαν ταύτης πρὸς ἀποκατάστασιν ὅχι μόνον λειτουργικῆς ἀνωμαλίας καὶ ἴασιν λειτουργικῶν νόσων ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἴασιν ὀργανικῶν παθήσεων, ἔχει ἡ ἐπιστήμη ἀναντιρρήτως ἀποδεχθῆ ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεων διασῆμων κλινικῶν ἱατρῶν καὶ πολυαριθμῶν εἰς πλείστας κλινικὰς γενομένων πειραμάτων.

Τὰς τοιαύτας ἐπιδράσεις ἐπιβεβαιοῖ ἄλλως τε καὶ ἡ καθ' ἡμέραν ἱατρικὴ πεῖρα, διαπιστοῦσα τὴν δύναμιν τῆς διὰ παντοίων μέσων ὑποβολῆς. Εἶναι γνωσταὶ αἱ περιπτώσεις ἀσθενῶν πασχόντων ἐξ ἔλκους τοῦ στομάχου ἢ τοῦ δωδεκαδακτύλου, ἐκ παθήσεων τοῦ ἥπατος, τοῦ κόλου κτλ. κατὰ τὰς ὁποίας ἡ δι' ἀκτίων ἐξέτασις ἐξήρκεσεν, ὅπως δι' αὐθυποβολῆς ἐπέλθῃ βελτίωσις, ἐνίστε καὶ πλήρης ἐξάλειψις τῶν ἐνοχλημάτων ἥτοι λειτουργικὴ ἴασις διαρκῆς ἢ παροδική, ἰδίως ὅπου ἡ αὐθυποβολὴ ἐνισχύετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀποφυγῆς προτεινομένης χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως.

Ὁ χειρουργὸς συναντᾷ οὐχὶ σπανίως, περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἡ δοκιμαστικὴ λαπαροτομία, ἣτις διεπίστωσε τὸ ἀδύνατον ριζικῆς ἐπεμβάσεως, ἐξήρκεσεν, ὅπως πιστευθῇ, παροδικῶς τοῦλάχιστον ὑπὸ τοῦ πάσχοντος, τὸ αἴσιον ἀποτέλεσμα τῆς ἐγχειρήσεως. Θὰ ἡδυνάμην ν' ἀναφέρω περιπτώσεις χρονίας φλεγμονώδους ὑπερπλαστικῆς ἐπεξεργασίας κοιλιακῶν ὀργάνων περὶ τὸ δωδεκαδάκτυλον,

τὴν σκολικοειδῇ ἀπόφυσιν, τὸ σιγμοειδές, τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς γυναικὸς κτλ. κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ὄλως ἀτελὴς χειρουργικὴ ἐπέμβασις ἐπέφερεν ἄμεσον βελτίωσιν τῶν ἐνοχλημάτων, δι' ὃ καὶ ἀπεδόθη εἰς ταύτην ἡ αὐτομάτως ἐπακολουθήσασα ἴασις.

Ποσάκις δὲν ἐνεργεῖ τὸ ἀναγραφέν φάρμακον εὐνοϊκῶς πρὸς κατάπausιν ψυχονευρικῶν ἐνοχλημάτων πρὶν ἢ γίνῃ τοῦτου χρῆσις, μόνον ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ὑπάρχει τοῦτο πρόχειρον ἐν περιπτώσει ἀνάγκης.

Ἐπὶ βρογχικοῦ ἁσθματος, ἀλλεργικῆς αἰτιολογίας, ἐπέφερεν εἰς 50 % τῶν περιπτώσεων ἄμεσον κατάπausιν τῆς προσβολῆς ἔνεσις ἀπεσταγμένου ὕδατος ἀντὶ τοῦ ἐνδεδειγμένου φαρμάκου τοῦ διαλύματος στροντσίου. (His καὶ Petrow, M. Γερουλάνου: «Ψυχικαὶ ἐπιδράσεις», σελ. 64). Ἐνεργοῦσιν ἄλλως τὰ ὑπὸ τῆς ὁμοιοπαθητικῆς θεραπευτικῆς μεθόδου εἰς ὄλως ἀνεπαρκεῖς ποσότητας παρεχόμενα φάρμακα, τὰ ὁποῖα φαρμακοδυναμικῶς στεροῦνται πάσης ἐνεργείας; Διάσημος μάλιστα κλινικὸς ἀποδέχεται ἄμεσον ἐπενέργειαν τῶν ἐν γένει παρεχομένων φαρμάκων εἰς ἀναλογία 20 % τούτων, ἐνῶ τὰ λοιπὰ 80 % ἐπενεργοῦσιν, ὡς πιστεύει, δι' ὑποβολῆς.

Ἄξιοι ἰδιαίτερας προσοχῆς εἶναι περιπτώσεις καθ' ἃς ἀπεδόθη εἰς ἐπίδρασιν τῆς προσευχῆς ἡ ἐπακολουθήσασα εὐνοϊκὴ πορεία ἢ ἡ καλὴ ἔκβασις τῆς νόσου. Ἡ ἐντατικὴ προσήλωσις τῆς σκέψεως εἰς τὸ πάσχον ὄργανον, συνοδευομένη ὑπὸ τῆς Πίστεως καὶ ἐλπίδος ἰάσεως, εἶναι δυνατόν ἀναντιρρήτως νὰ ἐπιφέρῃ ἄμεσον εὐνοϊκὴν ψυχικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς παθήσεως. Ὁ διάσημος βιολόγος Alex Carrel πιστεύει εἰς τὴν θεραπευτικὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς καὶ ἀποδέχεται ἀκόμη καὶ ἐπίδρασιν ἐκ τῆς μετὰ πίστewς τελουμένης προσευχῆς ἐτέρου προσώπου παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ πάσχοντος.

Ἀξιόπιστος ἀφήγησις μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς προσευχῆς. Τριακονταετὴς ἄνθρωπος ὑποφέρει ἀπὸ ἐτῶν ἀπὸ φυματιώδη σπονδυλίτιδα. Βαρέα κλινικὰ συμπτώματα, ἰδίως ἐντονοὶ πόνοι, συνοδεύουσι τὴν ἐπελθοῦσαν ὑποτροπὴν. Ὁ πάσχων προσέρχεται εἰς ἀπλοῖκὸν χωρικόν, ὅστις χαίρει φήμην θαυματουργοῦ θεραπευτοῦ (Wunderheiler). Ἀμφότεροι, θεραπευτὴς καὶ πάσχων, παραμένουσι ἐπὶ δύο ὥρας ἐν κατανύξει προσευχόμενοι. Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης, κατὰ τὴν ἀξιόπιστον ἀφήγησιν, ἐξαφανίζονται ὁλοσχερῶς τὰ ἐνοχλήματα καὶ ὁ ἰαθεὶς ἠδυνήθη ἔκτοτε νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐργασίαν του. Ἱατρικὴ παρακολούθησις ἐπὶ ἔτη ἐπεβεβαίωσε τοῦτο ¹.

Πλὴν ὅμως τῆς ψυχικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς λειτουργίας τοῦ ὁργάνου, διε-

¹ Liek Lc. S. 63 γράφει: «Κατὰ ἀφήγησιν γνωστοῦ πεπειραμένου καὶ ὄλως ἀντικειμενικῶς σκεπτομένου χειρουργοῦ».

πιστώθησαν καὶ μορφολογικαὶ ἀλλοιώσεις τῶν ἰστῶν μετὰ τὰς τοιαύτας ἐπιδράσεις. Ὑπενθυμίζω τὴν περίπτωσιν νεαρᾶς κόρης, ἣτις δι' αὐθυποβολῆς ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἀλλοιώσεις τῶν ἰστῶν ἐν εἴδει τραυμάτων ἐμφανιζομένων ἐπὶ τῆς παλάμης τῶν χειρῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων ποδῶν κατ' ἀπομίμησιν τῶν τραυμάτων τοῦ σταυρωθέντος Θεανθρώπου. Ὑπενθυμίζω τὴν περίπτωσιν ἐκδηλώσεως ἐκζέματος τοῦ δέρματος εἰς νεαρὸν ἄτομον, μόνον ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει ὅτι ὑπέστη πρὸ ἔτους τὴν αὐτὴν νόσον ἐξ ἐπιδράσεως τῆς κάμπιας τοῦ πεύκου. (Μ. Γερουλάνου, Ψυχικαὶ ἐπιδράσεις).

Ὅθεν δὲν ἀποκλείεται τοιαῦται ἱστολογικαὶ ἀλλοιώσεις κατόπιν ψυχικῆς ἐπιδράσεως νὰ προκύπτωσι καὶ ἐπὶ ἐσωτερικῶν ὀργάνων, χωρὶς νὰ δύναται νὰ διαπιστωθῇ τοῦτο ἀμέσως, ὅπως εἰς τὰς δερματικὰς παθήσεις. Δὲν δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν λ. χ. εἰς περιπτώσεις παραίσεως περιφερικῶν νέρων ὑστερικῆς αἰτιολογίας, ἐὰν αὗται συνοδεύωνται ὑπὸ μορφολογικῶν ἀλλοιώσεων τῶν νευρικῶν στοιχείων καὶ ἐὰν αἱ ἀλλοιώσεις αὗται ἀποκαθίστανται εἰς τὸ ὑγιὲς μετὰ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος. Οὐδὲ εἰς παθήσεις τοῦ ἥπατος, τοῦ στομάχου, τοῦ κόλου, τοῦ πνεύμονος κατὰ τὸ πνευμονικὸν ἄσθμα καὶ εἰς ἄλλας τοιαύτας νόσους ψυχικῆς αἰτιολογίας, δὲν δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν, ἐὰν τὴν λειτουργικὴν ἀνωμαλίαν συνοδεύῃ ἱστολογικὴ ἀλλοίωσις, ἣτις κατὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν ἴασιν ἀποκαθίσταται εἰς τὸ ὑγιὲς. Ὅπως ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέλθωσιν ἱστολογικαὶ ἀλλοιώσεις κατόπιν ψυχικῶν ἐπιδράσεων, αἵτινες νὰ ἐκδηλοῦνται ὡς παθήσεις δερματικά, οὕτω δύναται νὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ ἴασις δερματικῆς νόσου κατόπιν τοιούτων ἐπιδράσεων.

Ὅχι μόνον εἰς λαϊκὰς τάξεις εἶναι διαδεδομένη εὐρύτατα καὶ πιστευτὴ ἡ θεραπεία τῶν ἀκροχορδῶνων τοῦ δέρματος δι' ἐξορκισμοῦ καὶ ἄλλων ὁμοίων τρόπων ὑποβολῆς, ἀλλὰ καὶ ἱατροὶ κλινικῆς πείρας διαπιστοῦσι τὴν θεραπευτικὴν ἐπίδρασιν τῆς ὑποβολῆς ἐπὶ τούτων (suggestion). Ὁ καθηγητὴς Bloch τῆς πανεπιστημιακῆς δερματολογικῆς κλινικῆς ἐν Ζυρίχῃ ἀναφέρει ἐπὶ 289 περιπτώσεων ἀκροχορδῶνων εἰς 54,7% ἰάσεις δι' ὑποβολῆς¹. Ὁ καθηγητὴς Grumach τῆς πανεπιστημιακῆς δερματολογικῆς κλινικῆς εἰς Κόνιγσβεργ ἐπιβεβαίωσι τοῦτο² ὡς καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς δερματολογίας ἐν Βερολίνῳ Judassohn³ καὶ ἄλλοι ἀκόμη, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Liek. Ὁ καθηγητὴς Bloch ἀναφέρει ἰάσεις δι' ὑποβολῆς καὶ ἄλλων δερματικῶν νόσων, κονδυλωμάτων, πέμφυγος, ἔρπητος

¹ Bloch, Klinische Wochenschrift 1927 No 48.

² Grumach, Munch. Med. Wochenschr. 1927 No 26.

³ Ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ E. Liek: Wunder in der Heilkunde 1930. S. 171 - 174.

ζωστήρος καὶ διαφόρων μορφῶν ἐκζεμάτων¹. Καὶ ἐπὶ λέπρας ἀναφέρονται ἰάσεις τῶν δερματικῶν ἀλλοιώσεων, πιθανῶς τῆς νόσου καθόλου, κατόπιν ψυχικῆς ἐπιδράσεως.

Παρ' ὅλα ταῦτα δικαίως θὰ ἡδύνατο ν' ἀμφισβητηθῇ κατὰ πόσον ψυχικαὶ ἐπιδράσεις θὰ ἡδύναντο νὰ ἐπιφέρωσιν ἐξάλειψιν ἱστολογικῶν ἀλλοιώσεων προερχομένων ἐκ παθήσεων ἐσωτερικῶν ὀργάνων. Ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ παράδωμεν ὁμολογίας ἐπιφανῶν ἱατρῶν ἀναφερομένας εἰς τοιαύτας ἰάσεις ὁργανικῶν παθήσεων κατόπιν ψυχικῆς ἐπιδράσεως. Παραλείπω ὁμολογίας ἱατρῶν, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν ὡς θαυματουργοὺς φημιζομένους τόπους καὶ διεπίστωσαν τοιαύτας ἰάσεις. Δυνατὸν αἱ διαπιστώσεις αὗται νὰ ἐβασίζοντο ἐπὶ ἐσφαλμένης διαγνώσεως, δυνατὸν οἱ ἱατροὶ οὗτοι νὰ ὑπέκλυτον εἰς τὴν ἐκ τοῦ περιβάλλοντος ὑποβολήν, ὡς οἱ λοιποὶ τοῦ ἱεροῦ τόπου ἐπισκέπται. Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ παραγνωρισθῇ ἡ ὁμολογία τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερθέντος διασήμου βιολόγου Alex Carrel, κατὰ τὸν ὁποῖον βαρυτάτη περίπτωση *φυματιώδους περιτονίτιδος* ἰάθη ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἱεροῦ εἰς Lourdes, παρὰ τὴν ἀπελπιστικὴν γενικὴν κατάστασιν τῆς ἀσθενοῦς, καὶ σοβαρώταται ἐνδοπεριτοναϊκαὶ ἀλλοιώσεις καὶ φλεγμονώδεις ὑπερπλασφαὶ καὶ ἐξιδρώματα ἐξηλείφθησαν (A. Carrel, Ἐπιστήμη καὶ θαῦμα).

Βεβαίως ἐξήγησις καὶ κατανόησις τῶν τοιούτων βιολογικῶν φαινομένων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιστημονικῶν ἡμῶν γνώσεων καὶ ἀντιλήψεων δὲν εἶναι ἐφικτή. Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀντιληφθῶμεν κατὰ ποῖον τρόπον ὁ ψυχικὸς παράγων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν *δημιουργικῶν δυνάμεων*, αἵτινες δρῶσιν ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ κυττάρου, ὅπως ἐπέλθῃ ἡ ἱστολογικὴ ἀλλοίωσις, εἴτε ἡ ἱστολογικὴ ἀποκατάστασις τοῦ ἀλλοιωθέντος κυττάρου ἐν τῇ ζωῇ. Ἀδυνατοῦμεν νὰ καθορίσωμεν κατὰ ποῖον τρόπον τελεῖται ἡ ἐκ τοῦ συναισθήματος ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς ἐπανορθωτικῆς ἱκανότητος τοῦ κυττάρου, ἐπὶ τῆς στάσεως τοῦ ἀτόμου ἀπέναντι τῆς νόσου, ἥτις καὶ αὕτη προκύπτει ἐξ ἐπιδράσεως τῶν δυνάμεων τούτων. Ταῦτα μένουσιν ἀπρόσιτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν, καθ' ὅσον ἐγκλείονται ἐντὸς τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς.

Ὁ Liek, προσπαθῶν νὰ δώσῃ ἐξήγησιν τοῦ βιολογικοῦ φαινομένου, ἀποδέχεται ὅτι διὰ τοῦ ἰσχυρῶς ἐπενεργοῦντος συναισθήματος, δίδεται ποιά τις ὥθησις, νέα ζωή, καὶ ὑπερνικᾷται κατάστασις ἀδρανείας εἰς τὴν ὁποίαν, ἕνεκα τῆς νόσου, εἶχον περιέλθει αἱ ἐπανορθωτικαὶ δυνάμεις τοῦ πρωτοπλάσματος ἐντὸς τοῦ

¹ Liek S., 176. Ἐκ τοῦ δημοσιεύματος: Psychische Einflüsse bei der Behandlung der Lepra. Nederlandseh Indie AFD. 6 Deel 65.1925.

κυττάρου, «ὁ ἐσωτερικὸς δημιουργὸς» (der innere Schöpfer), ὅπως ὁ Liek ταύτας ἀποκαλεῖ. Ἀλλά, πῶς νὰ καταστῇ ἡ ἐπίδρασις αὕτη νοητή, ἀφοῦ ἀγνοοῦμεν αὐτὸν τὸν ἐσωτερικὸν δημιουργόν;

Ἡ ἐξήγησις αὕτη ἀποτελεῖ ματαίαν προσπάθειαν διεισδύσεως εἰς τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς. Ὁ ἀγωνιστὴς Liek, ὁ ἐπαναστάτης ἐναντίον τῆς τότε κρατούσης μηχανιστικῆς, ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως (1925), προσκεκολλημένος εἰς τὸ εἰσέτι ἀδιάσειστον πιστευόμενον τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος, ἐμφανίζεται δέσμιος τῆς ἀντιλήψεως ταύτης προσπαθῶν νὰ δώσῃ ἐξήγησιν εἰς τὸ νοητῶς ἀπρόσιτον.

Καίτοι ὅμως ἀγνοοῦμεν κατὰ ποῖον τρόπον τελεῖται ἡ ἐκ τοῦ συναισθήματος ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος δρώντων δυνάμεων, μένει ἀναντίρρητον τὸ γεγονός, ὅτι ἔντονος ψυχικὴ διέγερσις, ὡς ἡ προκαλουμένη ὑπὸ τῆς ἀκραδάντου Πίστεως, φέρει εἰς ἴασιν σωματικῶν νόσων μετὰ ἱστολογικῶν τῶν ὀργάνων ἀλλοιώσεων. Αἱ κλινικαὶ διαπιστώσεις τοιούτων ἰάσεων καθίστανται οὕτω καὶ ἀπὸ βιολογικῆς ἀπόψεως μέχρις ἐνὸς σημείου ἀντιληπταί. Μέχρις ἐνὸς σημείου, διότι ὑπάρχουν ὅρια ἱατρικῆς ἐπιγνώσεως ἢ μᾶλλον πάσης ἐπιστημονικῆς ἐπιγνώσεως, πέραν τῶν ὁποίων δὲν δύναται ὁ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ διεισδύσῃ.

Μέχρις ἐνὸς σημείου, καθ' ὅσον, παρὰ πᾶσαν προσπάθειαν κατανοήσεως, πᾶσα τοιαύτη ἴασις ἀποτελεῖ θαῦμα! Θαῦμα, διότι μένει ἀνεξήγητον ἀπὸ τὰ ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης παραδεδεγμένα. Τὸ θαυμασιώτερον δὲ εἶναι, ὅχι τόσον ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἐκδήλωσις, ἢ ἴασις ἀπὸ τῆς νόσου, ἀλλὰ τὸ συντελούμενον ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐντὸς τοῦ κυττάρου. Ἡ βιολογικὴ ἐξήγησις τοῦ θαύματος ἀφορᾷ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις ἐπὶ τῶν ὀργάνων, ἀφορᾷ εἰς ὅ,τι ἐμπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἴασιν τῆς παραλύσεως τοῦ ἄκρου, τὴν ἐξάλειψιν βαρέων συμπτωμάτων, τὴν ἐξαφάνισιν διογκώσεων καὶ ἔξιδρωμάτων. Τοῦτο ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑλικὴν πλευράν. Ὅ,τι ὅμως ἀποτελεῖ θαῦμα δὲν ἔγκειται εἰς τὸ ὑλικὸν τοῦτο μέρος, ἀλλ' ἀνάγεται εἰς τὴν μεταφυσικὴν θεώρησιν, εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος ἐπὶ τῶν δημιουργικῶν δυνάμεων, αἵτινες δρῶσιν ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος, εἰς τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς.

Ὅπως δὲ παραμένει ἀκατάληπτον, τί εἶναι αἱ δημιουργικαὶ αὗται δυνάμεις, πόθεν αὗται προέρχονται, οὕτω παραμένει ἀκατάληπτος ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τούτων, προερχομένη ἀπὸ ἑνα ἄγνωστον συναισθηματικὸν κόσμον, ἀπὸ τὴν ἀκραδάντον Πίστιν, τὴν ζωογόνον ἐλπίδα εἰς τὴν ἄνωθεν ἀρωγὴν. Τοῦτο ἀποτελεῖ τι τὸ πλέον θαυμαστόν, τὸ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν ἀπρόσιτον, τὸ εἰς τὰ μύχια τῆς ζωῆς τελούμενον θαῦμα!

Δὲν εἶναι δὲ ἄμοιρον σημασίας, ὅτι τοιαῦτα θαύματα ἐπιστοποιήθησαν κατὰ ἐποχάς, κατὰ τὰς ὁποίας καθωδήγει τὸν ἀνθρώπον βαθυτέρα εἰς ἕνα πνευ-

ματικὸν κόσμον προσήλωσις καὶ εἰς περιπτώσεις ὅπου ἐπεκράτει ἔνθερμος ἀκράδαντος πίστις· δὲν ἐμφανίζονται δὲ πλέον, ἀφότου ἡ πίστις ἐξέλιπεν, ὥς ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ὑλιστικῆς ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἀντιλήψεως.

*
* *

Ἡ ἱατρικὴ ἀναγνωρίζει τὴν τοιαύτην ἐπίδρασιν τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος, ἀποδέχεται τὴν ἐκ τοῦ συναισθήματος θεραπευτικὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὸ συναισθημα, ἡ βαθεῖα Πίστις, ἡ ζωογόνος ἐλπίς, προέρχεται ἀπὸ τὸν ἄγνωστον καὶ ἀπρόσιτον ἔσω κόσμον τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θεραπευτικὴ ἱατρικὴ, ὥς θετικὴ ἐπιστήμη, δύναται νὰ προσφέρῃ πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου ὅτι μετὰ ἐπισταμένην ἔρευναν θετικῶς κατέχει. Αὕτη βασίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς ὅτι ἡ ἀπὸ χιλιετηρίδων κτηθεῖσα πείρα ἔχει ἀναγνωρίσει καὶ ἡ ἐπιστήμη ὥς θεραπευτικὸν μέσον, φυσικόν, χημικόν ἢ βιολογικόν ἔχει καθορίσει. Τοῦτο καὶ μόνον ἀποτελεῖ ἐπιστήμην. Μετὰ ἀπείρου εὐγνωμοσύνης στεφανώνει αὕτη τοὺς ἀκαμάτους ἐργάτας καὶ δοξάζει τοὺς μεγάλους μύστας τῆς ἐπιστήμης, διὰ τῶν μόχθων τῶν ὁποίων προέκυψαν ἐπιγνώσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται ἡ τοσοῦτο σήμερον προηγμένη ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἱατρικὴ.

Ὁ ἱατρὸς ἐπὶ τῶν θετικῶν γνώσεων τὰς ὁποίας ἀπέκτησεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πορισμάτων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς βιολογίας πρέπει νὰ βασίῃ παῖσαν αὐτοῦ θεραπευτικὴν ἐνέργειαν· μὴ παραγνωρίζων ὅμως καὶ τὴν ἐκ τοῦ συναισθήματος προκύπτουσαν εὐμενῇ ἐπίδρασιν, ἐχρησιμοποίησεν μάλιστα διὰ τὴν θεραπείαν ἀνέκαθεν ταύτην. Οὗτος γνωρίζει τὴν σημασίαν τῆς ἀποκαταστάσεως ψυχικῆς συνοχῆς μεταξὺ ἱατροῦ καὶ πάσχοντος, ὅστις ἔχει ἀνάγκην τῆς εὐμενοῦς ἐπιβολῆς τοῦ ἐμπίστου ἱατροῦ διὰ τὴν ἔμπρακτον θεραπείαν. Πᾶν ὅμως πέραν τούτου ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν πάσχοντα. Οὗτος ἀναζητῶν θεραπείαν καὶ λύτρωσιν ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὑποσυνειδήτως ἐνεργοῦντος ψυχικοῦ παράγοντος· ὁ σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἐξηντλημένος εὐρίσκεται περισσότερον ἢ ὀλιγότερον εἰς κατάστασιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ εἰς τὰ ἀνθρώπινα ἐμπιστοσύνη ἐλαττοῦται καὶ ἡ πίστις εἰς μεταφυσικὰς δυνάμεις αὐξάνει, ὅποτε ἀποδέχεται εὐχερῶς πᾶν τὸ μυστηριῶδες, πιστεύει εἰς ἀδήλους δυνάμεις, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ συντελέσουν εἰς τὴν θεραπείαν, ἀτενίζει εὐλαβῶς καὶ μετὰ Πίστεως εἰς τὸ προσκομισθὲν εἰκόνισμα, παρακολουθεῖ πλήρης πίστεως καὶ ἐλπίδος τὸν παρήγορον λόγον τοῦ ἱατροῦ, τοῦ συμπαρασταμένου ἱερέως. Ὅσον δὲ μεγαλυτέρα ἡ πίστις, ἡ πεποίθησις εἰς τὴν ἴασιν, τόσον ἰσχυροτέρα ἡ ψυχικὴ ἐπίδρασις, τόσον ἀμεσώτερα τὰ ἐκ ταύτης εὐνοϊκὰ ἐπακολουθήματα, ἔστω καὶ ἂν ταῦτα, ὥς ἐκ τῆς μοι-

ραίας τῆς νόσου πορείας, περιορίζονται εἰς τὴν διέγερσιν τῆς ἐλπίδος, εἰς τὸν κατευνασμὸν τοῦ πόνου, τὴν παρήγορον εὐθανασίαν!

Εἰς τὴν τοιαύτην εὐνοϊκὴν ψυχικὴν ἐπίδρασιν ὑπόκειται ὅχι μόνον ὁ εἰς τὸ θεῖον προσηλωμένος, ἀλλὰ καὶ ὁ ὁπαδὸς ἀρνήσεως πάσης πνευματικῆς δυνάμεως. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς νόσου αἰσθάνεται καὶ οὗτος τὴν ἀνάγκην ν' ἀποταθῇ εἰς τι τὸ ὑπέρτερον, ἀναζητῶν τοῦτο εἰς τὸν μέχρι τοῦδε παραγνωρισθέντα πνευματικὸν αὐτοῦ ἐνδόκοσμον.

«Ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει κατευθυντήριος δύναμις προερχομένη ἀπὸ ἄλλον κόσμον, τὸν πέραν τῶν γνώσεων καὶ ἀντιλήψεων ἡμῶν, τὸν κόσμον τοῦ Πνεύματος, τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος εἶναι τέκνον, καὶ ἡ ἐπίδρασις τούτου καθοδηγεῖ τὸ συναίσθημα» (R. Siebeck).

Ἐκ τοῦ συναισθήματος τούτου πηγάζει ἡ πίστις, ἡ Πίστις εἰς ἓνα πνευματικὸν κόσμον εἰς τὸν ὁποῖον ἀποτεινόμενος ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ διαρρηθῇ σωματικὰς αὐτοῦ καταστάσεις· διὰ τῆς Πίστεως νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἴασιν.

Ἡ νόσος προκαλοῦσα τὸ αἶσθημα τοῦ κινδύνου τῆς ζωῆς, φέρει εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἀξίας ταύτης, εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ἐξ οὗ ἡ ζωὴ προέκυψε καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἀρρήκτως συνδέεται αὕτη, τοῦ ἀπροσίτου ὅπερ κατευθύνει ταύτην, τοῦ ὑπερτάτου αὐτῆς Δημιουργοῦ!